

**ŞAHRUN SƏMƏDZADƏ
ADU**

Rəşid Behbudov 134

e-mail: shahrunsamadzadeh@gmail.com

ALİ MƏKTƏBLƏRDƏ İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ SOSIAL ŞƏBƏKƏLƏRDƏN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ XÜLASƏ

Müasir universitet tələbəsi ünsiyyətə hazır olmalı və müxtəlif insanlarla ünsiyyət qurmaq, komanda tərkibində işləyə bilmək, ətrafdakılara motivasiya verə bilmək kimi sosial bacarıqlara yiyələnmişdir. Qloballaşma prosesinin labüdlüyünü və bu prosesə inteqrasiyanın qaçılmaz olduğunu nəzərə alaraq, elm və təhsil sahələrinin qloballaşma prosesinə adaptasiyası dildə onun təmin olunmasını şərtləndirən amillər sırasına daxil olmuşdur. İlk öncə ona görə ki, məhz bu sahələrdə təkə yeni bilik və texnologiyalar deyil, həm də insanın fikirlərinin ifadəsinin bu və ya digər formalarının yeni mexanizm və üsulları da gündəmdə olur. Dillər, onlara məxsus söz və ifadələr daim biri- birinə inteqrasiya edir. Sosial, məişət və s. xarakterli problemlər olmasına baxmayaraq bəşəriyyət, dünya inkişafdadır. Dillər bir-birindən təkə bu və ya digər qrammatik mənaları ifadə edib-etməsinə görə deyil, həm də daha çox necə səslənmələri ilə fərqlənirlər. Hər bir sözün yaranması müəyyən ehtiyacdən doğur. Ünsiyyətin müəyyən şəraitə bağlı ehtiyacdən yaranan söz sonra bütün dil daşıyıcıları üçün zərurətə çevrilir. Dilöyrənənlərin maraqlarının inkişafına məzmun, metod və digər vasitələr həlledici təsir göstərir. Təbii ki, işin məzmun və metodlarının seçilməsinin əsasında hamıya məlum olan didaktik prinsiplər durur. Bunlar tədris prosesinin hər anında təlim strategiyası və taktikasını müəyyən etməyə təkan verən başlanğıc müddəalardır. Müxtəlif fəaliyyət növləri ingilis dilinin istifadə olunması üçün olduqca vacib və sərfəli yollar hesab edilir. Bu zaman mövzu marağa uyğun olaraq, sərbəst şəkildə seçilə bilər. Belə ki, dilöyrənənlər istədikləri mövzuda debatlar təşkil edə bilərlər. İstədikləri aktyorları “əvəz edərək” konkret bir film səhnəsini canlandırma bilərlər. Bu növ çalışmaları yerinə yetirərkən onlar lazım olacaq leksik vahidlər və qrammatik strukturları müəllimin göstərişi ilə öz nitqlərində məşq etmiş olurlar. Bu işlər zamanı dilöyrənənlər müəyyən layihələr ətrafında birləşə bilərlər. Belə ki, layihə metoduna əsaslanan bu fəaliyyət zamanı bəzi prinsiplər əsas götürülə bilər.

Açar sözlər: dil, şifahi nitq, kontekst, sosial şəbəkə, ünsiyyət

Göründüyü kimi, dilöyrənənlərin tam müstəqilliyi və fəallığı şəraitində tədris materialının şüurlu və tam mənimsənilməsinə, onların psixoloji inkişafına yardım edən dərslər- interaktiv dərslər kimi başa düşülür. Belə dərslərdə qazanılmış biliklər təhsilçilərin yaddaşında uzun müddət qalır və onlar təbii olaraq, ünsiyyət

prosesində fəal iştirak edirlər. Xarici dillərin tədrisində həyata keçirilən metodiki işlər ilk növbədə tədrisin tələblərinə cavab verməlidir. Bu o deməkdir ki, o məhdud formalı təcrübi məqsədlərə deyil, tədrislə bağlı qarşıya qoyulmuş məqsədlərə cavab verməlidir. Bu işlər formasından asılı olmayaraq, təhsilalanların şəxsiyyətinin formalaşmasına yönəldilməlidir.

Bundan əlavə, işlər dilöyrənənlərin xarici dilə olan marağının davamlılığına və inkişafına, təcrübi bacarıqlarının inkişafına, mədəni dünyagörüşünün formalaşmasına, onların diqqətlərinin və yaddaşlarının güclənməsinə öz töhfəsini verməli və onları daha da faydalı fəaliyyətlərə həvəsləndirməli, məsuliyyətlik, kollektivçilik, müstəqil davranış və təşkilatçılığı inkişaf etdirməlidir. Tələbəyönümlü tədrisdə dilöyrənənlərin “təşəbbüslü” nitqi prioritet hesab olunur[1, s.56]. Problemin dilöyrənənlər tərəfindən dərk edilməsi, onların təqdim olunan materiallara münasibəti təfəkkür prosesini stimullaşdırır. Təlimin interaktiv xarakteri daha qabarıq formada təzahür edir. Bu da öz növbəsində, bütün dilöyrənənlərin təlim prosesində öz bacarıqlarını həyata keçirməsi, özlərinə inamın artması, özlərini şəxsiyyət kimi dərk etməsi, problemin həlli üçün vacib olan fərdin və qrupun qarşılıqlı surətdə bir-birini tamamlaması prinsipini mənimsəməsi hesabına hər birinin müstəqil inkişafını təmin edir. Tələbəyönümlü tədris prosesinin əlverişli təşkilində diskussiyaların yeri və rolu xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İnteraktiv təlimin imkanlarından istifadə edərək, tələbələr bu prosesdə müzakirə olunan bu və ya digər məsələlər barədə öz fikirlərini söyləməklə, şəxsi baxışlarını əsaslandırmağı, fakt və hadisələri təhlil etməyi-tədqiqat aparmağı öyrənirlər. Bu zaman dinləyib-anlama, başqasının nitqini dinləmək, növbə ilə danışmaq və diskussiya mədəniyyəti kimi vərdişlər inkişaf etməyə başlayır. Biz dilöyrənənlərə müxtəlif məqsədli situasiyalar (real-life) və ya ciddi müzakirəyə ehtiyacı olan məsələləri təklif edə bilərik. Növbəti məsələlərdə dilöyrənənlər öz maraq və tələbatlarına əsasən qrup və ya komanda şəklində özlərinin təqdim etdiyi situasiyaları müzakirə edirlər. Burada qeyd etmək lazımdır ki, “fasilitator” vəzifəsini yerinə yetirən müəllim hər bir təhsilalana şəxsiyyət kimi yanaşmalı, onlarla səmimi münasibət yaratmalıdır. Müasir təlimin müəllimdən tələbi odur ki, onun təqdim etdiyi təlim metodları və vasitələri dövrün tələbləri ilə uyğunlaşsın. Demokratik yanaşma zamanı dilöyrənənlər öz fikirlərini sərbəst bildirir, oxuduqlarını və ya eşitdiklərini bölüşməyə həvəsli olurlar, söhbətlərə tez qoşulurlar, qrup dairəsində aparılan müzakirələrdə daha fəal olmağa çalışırlar. Bu zaman psixoloji faktorlar mütləq nəzərə alınmalıdır.

Onu da qeyd edək ki, KİV sənayesinə televiziya, radio, kitab, qəzet, jurnal, səsyazmalar, kino, internet daxildir. Televiziya ilk növbədə informasiya mənbəyidir. TV dili məhz qaydaya salınmış, ədəbi dil normalarını özündə ehtiva edən şifahi dildir. Bu mənada dinləyicilərin böyük həssaslıqla yanaşdıqları diktör və aparıcılardan səsləri, sözləri məharətlə, xüsusi vurğu və intonasiya ilə istifadə etmək tələb olunur. Dilin vəzifəsi ancaq informasiya vermək və ünsiyyət vasitəsi olmaqla bitmir. O, etik mədəniyyətin, milli şüur və təfəkkürün vahid göstəricisi kimi xarakterizə olunur. Dil bir sistem kimi öz ictimai funksiyasını nitqlə həyata keçirir. Kütləvi informasiya vasitələrində nitq yeni mükəmməl keyfiyyət qazanır. Burada

nitq bir-birindən fərqlənən müxtəlif üslublarda - danışıq, publisistik, ədəbi-bədii üslubda özünü göstərir. Televiziyada musiqi, əyləncə, şou verilişlərində isə məişət üslubu üstünlük təşkil edir. Bu əsasən müsahibələr, iştirakçıların bir-biri ilə dialoqu formasında əks olunur. TV dilində bütün informasiyalar ədəbi dilin fonetik, leksik, qrammatik səviyyələrini əhatə edir. Bu zaman dil normalarına riayət etmək vacib şərtlərdəndir. Mətnin leksik quruluşunun formalaşmasında, onun məna tamlığının və əlaqəliliyinin təminatında leksik vahidlərin semantik əlaqələri əhəmiyyətli rol oynayır. Kontekst sözlərin əsas semantik əlamətlərinin reallaşmasına imkan verir [1, s.84]. Leksik normada dilin ən çevik vahidi sözdür. Kütləvi informasiya vasitələrində təkrarlar da böyük rol oynayır. Qrammatik normaya gəlincə isə o dilin qrammatik quruluşunu nitq prosesində nizamlayır. Sosial şəbəkələrdən əldə edilmiş materialların dərslərə tətbiqi planlaşdırılarkən şərait, təhsilənlərin maraq və arzusu, eləcə də əməyi nəzərə alınır. Dilöyrənlər bu və ya digər iş növünə maraq və qabiliyyətlərinə görə cəlb olunurlar.

Qeyd edək ki, bu şifahi nitqin inkişafını tam təmin etmək iqtidarında deyil. Bunun üçün sosial media vasitəsilə dostlar tapmaq, xarici dildə yazışmaq, səsli ismarıclar göndərmək və s. məqsədəuyğundur. Sosial şəbəkələr üzərindən müxtəlif layihələrin həyata keçirilməsi də maraqlıdır. Layihə metodunun əsasını şagird və tələbələrin dərk etmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi, bilik və bacarıqların müstəqil şəkildə əlaqələndirilməsi, informasiya məkanına inteqrasiya bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi, əldə olunmuş məlumatların müstəqil şəkildə təhlil edilməsi, müstəqil şəkildə fərziyyə irəli sürə bilmək, qərarlar qəbul edə bilmək (mövcud problemlərin həlli istiqamətlərinin və metodlarının müəyyənləşdirilməsi) qabiliyyətinin möhkəmləndirilməsi, tənqidi təfəkkürün, yaradıcı, eləcə də tədqiqat fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi kimi faktorlar təşkil edir. Yerinə yetirilmiş layihələrin nəticələri nəzərə çarpan və aydın olmalıdır. Qiymətləndirmə müəllimlər, həmyaşıdlar tərəfindən, eləcə də, özünü qiymətləndirmə yolu ilə həyata keçirilə bilər. Müəllimlər dilöyrənlər tərəfindən işlərin həyata keçirildiyi müddətdə istifadə edilən bilik və bacarıqların səviyyəsini, keyfiyyətini müşahidə etmək imkanı əldə edə bilərlər. Təhsilənlər isə özlərinin və həmyaşıdlarının işlərini nəzərdən keçirər, komandanın necə işləməsi və əldə etdiyi nailiyyətlər barədə fikir mübadiləsi apara bilərlər.

Bundan əlavə, ingilis dilində olan kanallara abunə olmaq da faydalı hesab edilir. Burada da müəyyən çətinliklər meydana çıxır. Belə ki, səsləndirilən materialların dialekt və şivələrdə səsləndirilməsi çətinliklər yaradır. Zaman keçdikcə, onları tədrisən anlamaq mümkün olur. Sosial şəbəkələrdə paylaşım edən dostlar şifahi nitqin inkişaf etdirilməsində yardımçı ola bilər. Bu paylaşımlara xəbər, jurnal məqalələri, videolar, danışıqlar, bloq yazıları, mahnılar və s. aid ola bilər. İngilis dilində şifahi nitq vərdişlərini KİV ilə inkişaf etdirmək istərkən bloqlar, vebinarlar, veb səhifələr, forumlar yardımçı ola bilər. Klassik ədəbiyyat, kitablar, qəzet, internet saytları, e-maillər, ictimai mediadakı xəbər axışı şifahi nitqi inkişaf etdirən intensiv fəaliyyətlərə aid edilir. Multimedia vasitələri, həftəlik radio proqramları, ödənişsiz açıq “online” kurslar da faydalı hesab olunur. “Online” ingilis dili mərkəzləri layihəsi sosial şəbəkələr vasitəsilə öyrənmədə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Pulsuz video epizodlar, video dərslər söz bazası yaratmaq üçün asan və sürətli yoldur.

Getdikcə daha çox Facebook, Twitter, Mixi və s. kimi sosial şəbəkə saytlarının artan məşhurluğu sayəsində xarici dili öyrənmək üçün belə şəbəkələrin istifadəsinin faydalarını təsdiq edən xeyli tədqiqatlar vardır.

Müasir metodiki ədəbiyyatlarda sosial şəbəkə saytlarından istifadənin yüksək motivasiya yaratdığı israrla qeyd edilir.

Bundan əlavə, qeyd edilir ki, “Facebook” istifadəçilərinin şəkillərini, videolarını və dostları ilə paylaşdıqlarını müzakirə etmək üçün sosial şəbəkə saytları nəinki yararlı və rahatdır, hətta tədris prosesində gərginlik və demotivasiyanın aradan qaldırılmasında əhəmiyyətli rola malikdir. Tədqiqatçılar “Facebook”dan istifadənin ingilis dilində danışmaq üçün daha çox imkanlar təklif etdiyini nəzərə alaraq dilöyrənənlərin rəqəmsal savadlılığını inkişaf etdirmək və xarici dilə yiyələnmək sahəsində “Facebook”un təsirli bir vasitə olduğunu qeyd etmişdir [1, s.80].

Kütləvi informasiya vasitələri dinləyib-anlama vərdislərinin formalaşdırılması üçün stimullaşdırıcı xarakterə daşır. Buraya televiziya, radio və s. aid edilir. Televiziya səlis nitqin inkişafı, orfofonik normaların qorunması baxımından xüsusilə faydalıdır. Bu qurğu səs və görüntünün insanların evində mövcudluğunu reallaşdırır. Bu zaman müxtəlif dillərdə olan məlumatları ingilis dilində evlərə daşımaq mümkün olur. Radio yığcamlığı ilə diqqət çəkir. Belə ki, onu hər yerə rahat şəkildə daşımaq mümkündür. Burada musiqi, xəbərlər, radio-tamaşalar, radio- tədris kimi yayınlar şifahi nitqin inkişafında əlverişli sayılır. Ən ucuz kütləvi informasiya vasitələri jurnallar hesab olunur. Burada əsasən gündəlik baş verən və tez-tez dəyişən hadisələr işıqlandırılır. Jurnallar uzunmüddətli istifadəyə yararlı olduğu üçün tədris üçün də əlçatan olur. Sənədli film müxtəlif yaş qruplarına uyğun geniş mövzu seçiminə imkan verir. Şagird və tələbələr ailə həyatı, qonşular, sevimli heyvanlar, məktəb həyatı və dostlar barədə real həyat hadisələrini auditoriyaya çatdırmaq və videolaşdırmaq işini planlaşdırma bilirlər [2, s.101].

Ümumilikdə, xarici dillərin tədrisində metodiki işləri məzmun baxımından müxtəlif istiqamətli məqsəd, metodologiya, təlim və fəaliyyət formalarından ibarət bir sistem olaraq xarakterizə etməyi məqsəduyğun hesab edirlər. Dram fəaliyyəti, texnoloji nailiyyət və kommunikativ öyrənməni özündə ehtiva edən videotapşırıqlar da dilöyrənənlərin dərəcə olan həvəs və marağının artmasına səbəb olur. Bu zaman onlar həmyaşdqları ilə fəal əməkdaşlıq edir, bir-birlərini dəstəkləyirlər. Bu işə onların psixoloji inkişafında müsbət məcraya doğru mühüm əhəmiyyət kəsb edir[3, s.56].

ƏDƏBİYYAT

1. Brown H.D. Principles of language learning and teaching. Longman Publication, 2000, 352 p.
2. Cook G.Y. Applied Linguistics. Oxford: Oxford University Press, 2003, 134 p.
3. Fox K. Watching the English. The Hidden Rules of English Behaviour. London: Hodder.2005, pp. 56-57

Samadzadeh Shahrin

The advantage of using mass media in English language teaching at high schools

SUMMARY

The article deals with the problem of working out effective ways of speaking skills. Today the main goal of teaching and learning foreign languages in the global world is developing language learners' ability to use the target language for communication. The article is devoted to the mass media in modern methodology. Great attention was given to the facts taken from the literature. One of the important goals of the article is to detect and find out the role mass media. The author emphasizes its role in methodology. It is noted that this gives us more power to understand the process clearly. At that time we use the language more competently. The main aim of State program is to form a unique national education by means of ICT and provide qualitative educative opportunity in order to integrate into worldwide education system. Phonological awareness is essential for learning to read and write. It was measured by, for instance, the following items of the initial test: finding rhyme words, in the general section of the test, and building words out of sounds and segmenting words into syllables, in the auditory section of the test. The success in tasks that require phonemic awareness is considered the most important prerequisite for learning to read. In the auditory section of the initial test for instance, the identification of the first or last phoneme in a word, and the phoneme synthesis task. Learners are often too embarrassed to say anything when they do not understand another speaker or when they realize that a conversation partner has not understood them. Instructors can help students overcome this by assuring them that misunderstanding and the need for clarification can occur in any type of interaction. Instructors can also give students strategies and phrases to use for clarification and comprehension check. By encouraging students to use clarification phrases in class when misunderstanding occurs and by responding positively when they do, instructors can create an authentic practice environment within the classroom itself. As they develop control of various clarification strategies, students will gain confidence in their ability to manage the various communication situations that they may encounter outside the classroom. So, using mass media gives us opportunity to develop students oral speech and at this time they will communicate successfully.

Key words: language, oral speech, context, mass media, communication

Самедзаде Ш.

Польза использования социальные сети в преподавании английского языка на высших вузах

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются вопросы обучения устной речи на английском языке. Процесс обучения английскому языку в целом и процесс обучения устной речи должен базироваться на коммуникативно - функциональном принципе. Статья посвящена к СМИ на современном методике. В анализе большое внимание обращено на фактом, полученные из литератур. Автор пытается раскрыть роль СМИ. Ссылаясь на работы ученых исследовавших, а также подчеркивает ее важность. Отмечается, что эта дает вспоминать смысл во время анализа еще более ясно, а также более разнообразном колорите. Одной из основных целей изучения языка является овладение умением эффективно общаться на изучаемом языке. Как известно, при обучении иноязычно-речевой коммуникации, основные трудности составляют различия в системах контактирующих языков. В свою очередь, потребности относительно изучения иностранных языков следует непременно стимулировать. Причём, работа в этом направлении должна носить целенаправленный, последовательный, поэтапный характер. Следующий фактор это понятие о самостоятельности (автономии) обучаемого. Исходя из общих положений философии обучения и психологии, а также основываясь на опыте преподавания языков, многие исследователи проблемы приходят к выводу о том, что лучший, способствующий более успешному овладению языком процесс - это тот, где центральной фигурой учебного процесса является сам обучаемый.

Следует отметить, что в настоящее время происходят значительные изменения в методике обучения иностранным языкам, и, в первую очередь, являющемся основным языком общения на глобальном уровне, английскому разрабатываются творческие методы преподавания, предполагающие обучение путем вовлечения обучаемых в процесс изучения языков в качестве заинтересованных, мотивированных участников данного процесса. Коммуникативное преподавание языка предполагает обучение языку в определенном контексте для обмена мыслями. Необходимым условием успешного внедрения новаторских идей является активность, в том числе коммуникативная активность участников процесса обучения языку.

Ключевые слова: язык, устная речь, контекст, социальные сети, коммуникация

Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Nuriyyə Əliyeva